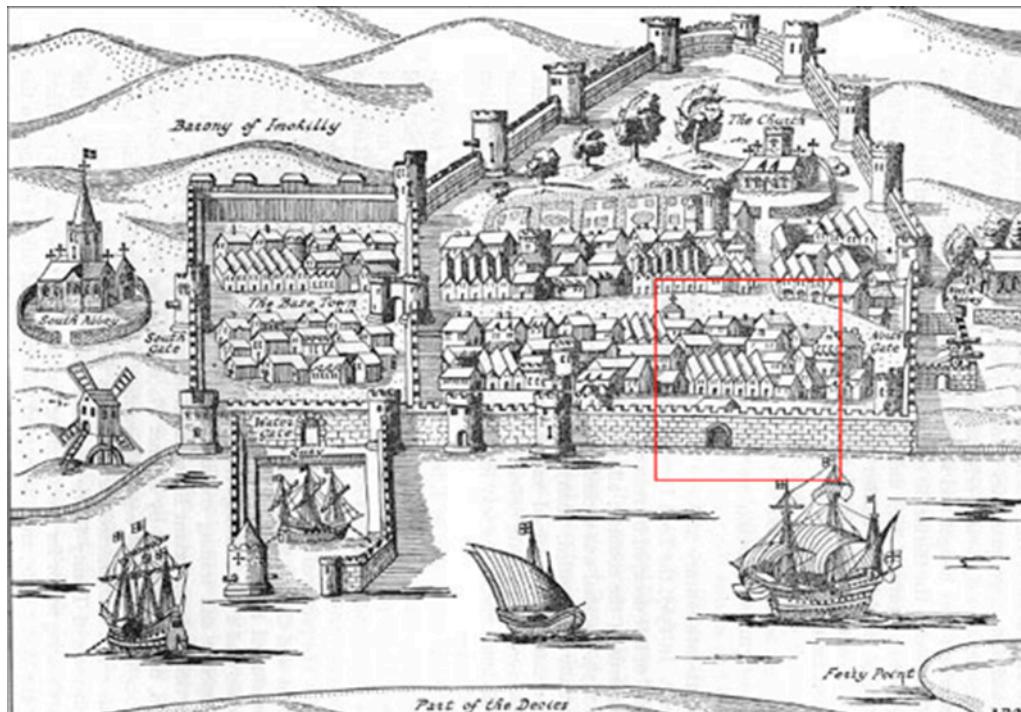

17. Plandáil in Éirinn

PICTIÚIR (15 Marc)

Ceist 1

Léaráid í seo d'Eochaill –baile tábhachtach plandála in gCorcaigh

- (i) Tar éis staidéar a dhéanamh ar an bpictiúr, conas go bhfuil a fhios agat gur baile mór trádála é seo?

.....(2)

- (ii) Cén fáth go bhfuil ballaí móra tógha timpeall an bhaile?

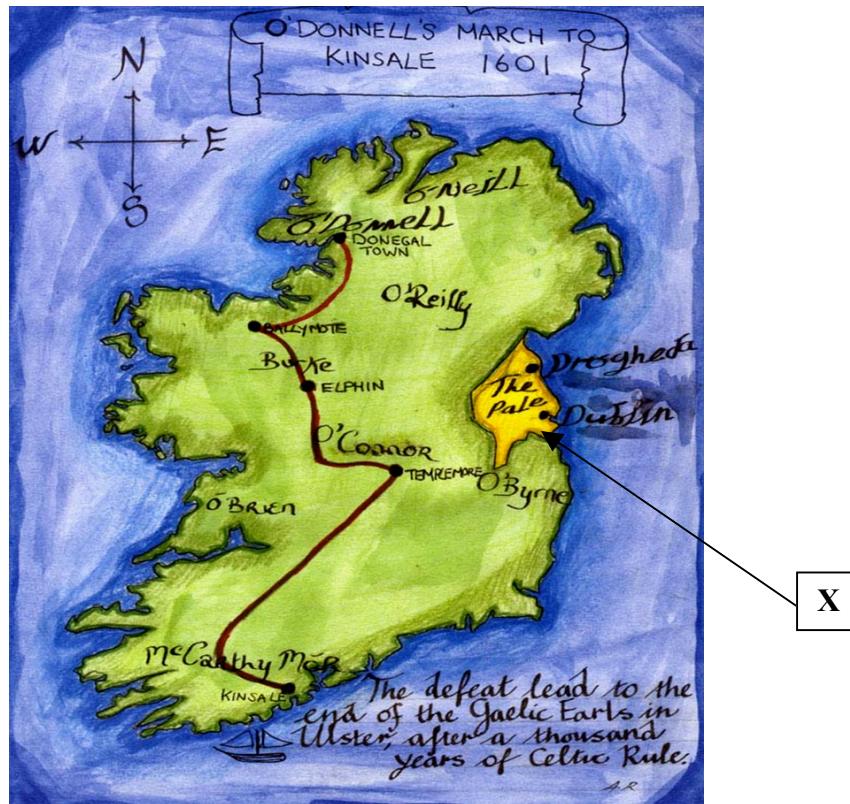
.....(2)

- (iii) Cén duine a fuair an-chuid talún timpeall ar Eochaill i rith Phlandáil na Mumhan?

.....(1)

Ceist 1 B

Léaráid i seo de mháirseáil ó dheas agus cathanna a bhí idir roinnt de threibheanna na hÉireann agus coróin Shasana c. 1601

- (i) Cén fáth go bhfuil an ceantar timpeall ar Bhaile Átha Cliath (marcálite "X") scartha amach ón gcuid eile den tír?

.....(2)

- (ii) Cé hiad an dá ceannaire a bhí orthu sin a bhí ag máirseáil ó dheas sa léarscáil seo?

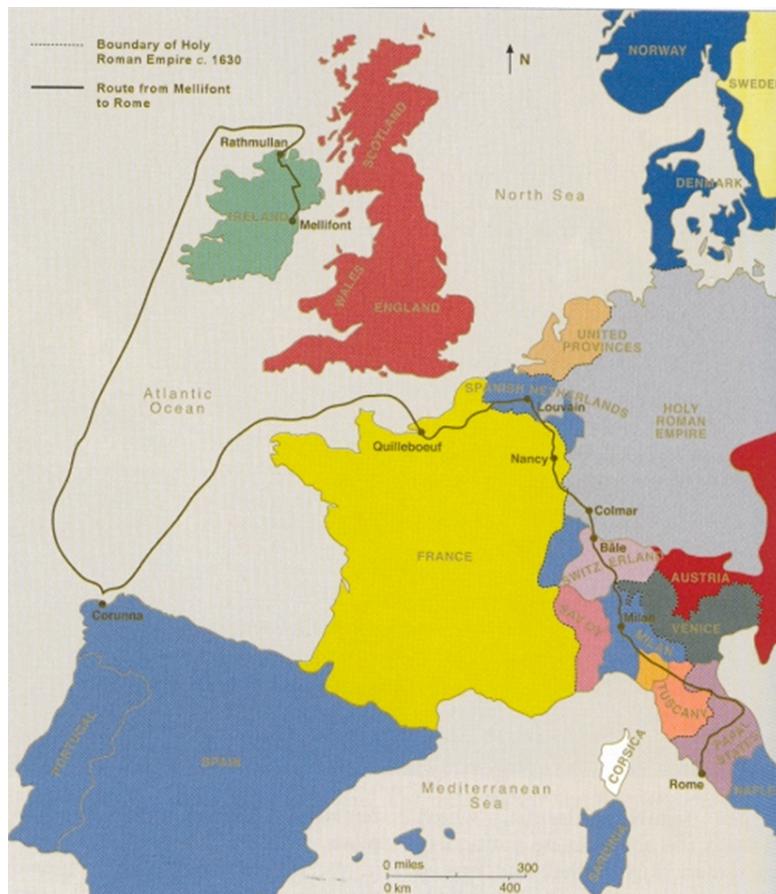
.....(2)

- (iii) Cén cath cinniúnach a tharla nuair a shroich na fórsaí a sprioc i gCorcaigh sa bhliain 1601?

.....(1)

Ceist 1 C

Léarscáil é seo de Theittheadh na nIarlaí 1607

(i) Cén áit in Éirinn as a d'fhág siad?

.....(1)

(ii) Ainmnigh **dhá** thír inar lonnaigh roinnt acu.

.....(2)

(iii) Cén fáth ar theith uaisle na hÉireann sa bhliain 1607?

.....(2)

DOICIMÉID (15 Marc)

Ceist 2 A

Cuntas é seo ó dhuine a bhí i gceannas ar roinnt de Phlandáil Uladh 1609

Thángamar go dtí an baile nua, Cúl Raithin go luath sa bhliain 1609. Ní raibh a fhios againn cad a bheadh romhainn. Tar éis teacht ón mbád thaistilíomar ar feadh sé uair a chloig go dtí gur shroicheamar an ceanncheathrú. Bhí an-chuid oibre le déanamh agam mar go raibh eolas agam ar conas léarscáileanna a tharraingt agus conas suirbhéireacht a dhéanamh ar an talamh. Níl aon dabht ach gur talamh iontach a bhí ann. Is é an trua é áfach nár thug an pobal dúchasach aire cheart don talamh i gcaitheamh na mblianta.

Bhí na tógálaithe tosaithe ag obair ar feadh cúpla seachtain sula tháinig mise agus bhí cruth ag teacht ar an mbaileanois. Tar éis roinnt blianta d'obair chrua Phreispitéreach bheadh rath ar an eacnamaíocht sa cheantar seo. Timpeall ar an gcúige ar fad bhí an rud céanna ag tarlú. Bhí bailte nua á dtogáil i gceantair nach bhfaca aon fhorbairt riagh. Bhíomar cruthú sibhialtacht in áit go raibh easpa sibhialtachta leis na céadta bliain.

Bhí obair chrua ós comhair na daoine a tháinig go dtí an baile seo. Tugadh feirmeacha agus talamh dóibh ach bheadh orthu a bheith cúramach ar eagla go mbeadh ionsaí ann ó na daoine fiáine a bhí ina gcónaí sna sléibhte agus sna portaigh.

(i) Cén baile atá i gCúige Uladh atá i gceist sa sliocht seo?

.....(1)

(ii) Cén saghas oibre a bhí le déanamh ag an scríbhneoir?

.....
.....(2)

(iii) Cén saghas athrú a bhí ag tarlú dar leis an scríbhneoir?

.....
.....(2)

(iv) Cé hiad “na daoine fiáine” ó na sléibhte agus portaigh an dóigh leat?

.....(1)

(v) Tá an píosa seo scríofa ó thaobh an phlandóra de. Cén fhadhb a bhaineann leis sin sa stair an dóigh leat?

.....
.....(2)

Ceist 2 B

Seo a leanas cur síos ar theacht Chromail go baile Dhún Garbhán, Co. Phort Láirge sa bhliain 1649

Ar an gceathrú lá de Mhí na Nollag tháinig Cromail agus a arm i dtreo Dhún Garbhán. Tháinig sé isteach tríd an bpríomh gheata san áit ina bhfuil an príomh sráid. Thug sé orduithe don arm chun gach duine sa bhaile a mharú mar go raibh sé cantalach le cúpla lá toisc an t-arm a bheith ag bogadh chomh mall sin. Ag teacht isteach an geata dó áfach tharla eachtra a fhanfaidh i mbéil na ndaoine go deo. Rith bean áitiúil ina threo –de Náglá an tsloinne a bhí uirthi. Bhí crúiscín beorach ina lámh aici. “Seo leat” a dúirt sí “agus ólfaimid do shláinte”. Bhí tart ar Chromail agus d’ól sé an beoir. Thaitin se go mór leis agus thaitin comhluadar na mná leis freisin.

D’ordaigh Cromail don arm gan aon rud a dhéanamh le muintir an bhaile ach a thuilleadh beorach a fháil agus an oíche a chaitheamh ag ól. Bhí oíche go maidin acu an oíche sin agus in ionad slada bhí spraoi agus greann. Níor tharla aon droch eachtra d’aon duine sa bhaile an oíche sin.

Ghéill Caisleán Dhún Garbhán d’fhórsaí Chromail ar ndóigh agus bhunaigh siad ceanncheathrú ann. Dhá lá ina dhiaidh sin fuair duine de ghinearáil Chromail, an Ginearál Jones, bás i dteach ar Shráid na hEaglaise. Deirtear gurbh é Cromail a rinne nimhiú ar a chuid bia mar nach raibh ag éirí eatarthu. Tugadh a chorp go hEochaill chun é a chur agus scríobh Cromail litir ag rá cé chomh brónach is a raibh sé go bhfuair an Ginearál Jones bás.

(i) Cén fáth nár mharaigh saighdiúirí Chromail muintir Dhún Garbhán?

.....

(2)

(ii) Cad a rinne saighdiúirí Chromail i nDún Garbhán an oíche sin?

.....(1)

(iii) Cad a tharla don nGinearál Jones?

.....

(2)

(iv) Luaigní **dhá** chúis gur ionsaigh Oilibhéar Cromail Éire.

.....

(2)

Ceist 3**CEISTEANNA GEARRFHREAGRA**

(20 marc)

1. Cad atá i gceist leis an téarma “plandáil” maidir le stair na hÉireann?

.....
.....(2)

2. Cad atá i gceist leis an téarma “coilíneach”?

.....
.....(2)

3. In Éirinn idir an 12ú-16ú aois, cén saghas caidrimh a bhí idir rí Shasana agus na Taoisigh Ghaelacha?

.....
.....(2)

4. Cad a bhí i gceist leis an gceantar darbh ainm “an Pháil”?

.....
.....(2)

5. Cad is brí leis an téarma “Angla-Éireannach”?

.....(2)

6. Cén saghas nósanna a bhí ag na Sean-Ghaill?

.....
.....(2)

7. Mínigh an téarma “tuath” i gcomhthéacs na hÉireann sa 16ú aois.

.....
.....(2)

8. Cén difríocht a bhí idir Dhlíthe na mBreithiún agus an Dlí Coiteann maidir leis an gceannaire?

.....
.....
.....

(2)

9. Cén difríocht a bhí idir Dhlíthe na mBreithiún agus an Dlí Coiteann maidir leis an talamh?

.....
.....
.....

(2)

10. Maidir le cogadh, cén fáth go raibh suim ag muintir Túdair in Éirinn?

.....
.....
.....

(2)

11. Ó thaobh reiligiúin de, cén fáth go raibh suim ag muintir Túdair in Éirinn?

.....
.....
.....

(2)

12. Cad a cheap muintir Túdair de chultúr na hÉireann?

.....
.....
.....

(2)

13. Cén fáth gur thosaigh Tomás a' tSíoda ag troid i gcoinne fórsaí Anraí VIII?

.....
.....
.....

(2)

14. Mínigh an polasaí “Géilleadh agus Athbhronnadh”.

.....
.....
.....

(2)

15. Cén fáth ar thaitin polasaí Géilleadh agus Athbhronnadh leis na Gaeil?

.....
.....
.....

(2)

16. Cad a bhí ar siúl ag na Gearaltaigh, Móraigh agus Conchúraigh c. 16ú aois AD?

.....
.....

(2)

17. Cad a bhí i gceist leis an bhFear Ionaid?

.....
.....
.....

(2)

18. Cén fáth nach raibh muinín ag ríthe agus banríonacha Shasana as na Gaeil?

.....
.....
.....

(2)

19. Cén fáth gur theastaigh ó ríthe agus banríonacha Shasana pionós a chur ar na Gaeil?

.....
.....
.....

(2)

20. Luaih cúis **amháin** eile gur theastaigh ó na Sasanaigh plandáil a dhéanamh ar Éirinn.

.....(2)

21. Cad iad na haidhmeanna a bhí ag Máire I maidir le Plandáil Laoise-Uíbh Fháilí?

.....(2)

22. Cad ab ainm don dá chontae nua a cruthaíodh i bPlandáil Laoise-Uíbh Fháilí agus na bailte a tógadh leo?

.....(2)

23. Cad iad na rialacha a raibh ar na plandóirí a leanúint i bPlandáil Laoise-Uíbh Fháilí?

.....(2)

24. Luaih **dhá** chús gur theip ar Phlandáil Laoise-Uíbh Fháilí.

.....(2)

25. Cén fáth gur chuir an bhanríon Éilís I oifigigh go Cúige Mumhan?

.....(2)

26. Cén fáth gur éirigh Clann Dheasumhan amach i gcoinne na banríona 1569-1573?

.....(2)

27. Cén fáth go raibh fonn ar an Spáinn cabhrú leis na Gaeil agus iad ag éirí amach i gcoinne na Sasanach?

.....(2)

28. Cad a tharla do na Spánnigh nuair a tháinig siad i dtír in Éirinn 1579?

.....(2)

29. Cad a tharla do chlann Dheasumhan ar deireadh?

.....(2)

30. Luaigní **dhá** phointe thábhachtacha a bhain le pleanáil Phlandáil na Mumhan.

.....(2)

31. Mínigh an téarma “Gealltóir”.

.....(2)

32. Luaign dhá gheallúint a thug na plandóirí a bhí ag teacht go Cúige Mumhan.

.....(2)

33. Ainmnigh plandóir cáiliúil a fuair talamh le linn Plandáil na Mumhan.

.....(2)

34. Luaign dhá fhadhb a bhain le Plandáil na Mumhan.

.....(2)

35. Ainmnigh trí bhaile nua a tógadh le linn Plandáil na Mumhan.

.....(2)

36. Luaign toradh fadtéarmach eile a bhain le Plandáil na Mumhan.

.....(2)

37. Cén saghas áite é Cúige Uladh ag deireadh na 16ú aoise?

.....(2)

38. Cén fáth gur sheas Aodh Ó Néill agus Aodh Ó Domhnaill i gcoinne na Sasanach?

.....(2)

39. Cad a tharla ag Cath an Átha Buí 1598?

.....
.....
.....

(2)

40. Cad a tharla nuair a chuir Éilís I Mountjoy go hÉirinn?

.....
.....

(2)

41. Cad a tharla ag Cath Chionn tSáile 1601?

.....
.....
.....

(2)

42. Cad a bhí i gceist le Conradh na Mainistreach Móire 1603?

.....
.....
.....

(2)

43. Cén fáth go raibh na Sasanaigh ag ionsaí na nGael i gCúige Uladh tar éis 1603?

.....
.....
.....

(2)

44. Cad a bhí i gceist le Teitheadh na nIarlaí 1607?

.....
.....
.....

(2)

45. Cad a d'fhógair Séamus I nuair a tharla Teitheadh na nIarlaí?

.....(2)

46. Cad iad na coinníollacha a bhí ag na gealltóirí le linn Plandáil Uladh 1609?

.....(2)

47. Mínigh an téarma “seirbheoir”.

.....(2)

48. Conas a caitheadh leis na Gaeil dhílse i rith Phlandáil Uladh 1609?

.....(2)

49. Cén fáth gur thug Séamus I cuireadh do cheardaithe teacht go Cúige Uladh 1609?

.....(2)

50. Ainmnigh an grúpa reiligiúnach a tháinig go Cúige Uladh ó Albain 1609?

.....(2)

51. Cérbh iad na Tóraithe nó Ceithearnaigh Choille?

.....(2)

52. Cén t-athrú maidir le reiligiún a tharla de dheasca Phlandáil Uladh 1609?

.....(2)

53. Cén saghas cuma a bhí ar na bailte móra nua a tógadh le linn Phlandáil Uladh 1609?

.....
.....
.....(2)

54. Cén fáth go raibh rath ar an eacnamaíocht i gCúige Uladh tar éis na Plandála ann?

.....
.....
.....(2)

55. Cén fáth gur tharla foréigean i gCúige Uladh ó aimsir na plandála go dtí le déanaí?

.....
.....
.....(2)

56. Cén toradh fadtéarmach, maidir le polaitíocht, a tharla i gCúige Uladh tar éis na plandála ann?

.....
.....
.....(2)

57. Luaign toradh fadtéarmach amháin eile a bhí ar Phlandáil Uladh 1609.

.....
.....
.....(2)

58. Cén fáth gur tharla éirí amach in Éirinn sa bhliain 1641?

.....(2)

59. Cén fáth go raibh cogadh cathartha i Sasana sa bhliain 1641?

.....(2)

60. Cad a tharla nuair a shroich Oilibhéar Cromail Droichead Átha i Lúnasa 1649?

.....(2)

61. Cén áit thar lear a ndíbriodh roinnt de na Gaeil tar éis feachtas Chromail in Éirinn?

.....(2)

62. Luaign dhá chúis gur bheartaigh Cromail ar phlandáil a dhéanamh ar Éirinn.

.....(2)

63. Cad a bhí i gceist le hAcht an tSocraithe?

.....(2)

64. Mínigh an téarma “Go hIfreann nó go Connachta”.

.....
.....
.....

(2)

65. Cad a bhí i gceist leis an “Down Survey”?

.....
.....
.....

(2)

66. Cén tionchar a bhí ag Plandáil Chromail ar ghnáthmhuintir na hÉireann?

.....
.....
.....

(2)

67. Cén tionchar a bhí ag Plandáil Chromail ar úinéireacht talún in Éirinn?

.....
.....
.....

(2)

68. Cad a tharla do na Gaeil a ruageadh as a gcuid talún i rith Phlandáil Chromail?

.....
.....
.....

(2)

Ceist 4

PEARSA SA STAIR

(20 marc)

Scríobh cuntas faoi Lonnaitheoir a fuair talamh i bPlandáil a ainmníonn tú in Éirinn le linn an 16ú nó 17ú aois. (1½ A4)

Luaigh na pointí seo thíos (alt i gcomhair gach uimhir):

Duine a fuair talamh le linn Phlandáil Uladh 1609

1. Cúlra

- Ainm an duine??? M.sh. James Paisley
- Plandálacha eile m.sh. Laois-Uíbh Fháile, Plandáil na Mumhan
- botúin m.sh. níor tháinig go leor, talamh do na Gaeil, easpa saighdiúirí
- trioblóid: Ó Néill & Ó Domhnaill, cogadh, Teitheadh na nIarlaí

2. Plandáil

- Plandáil phríobháideach, Aontroim, An Dún: rath orthu
- Rí Séamus I, cinneadh plandáil a dhéanamh
- Ceannairí imithe de bharr Teitheadh na nIarlaí = folús cumhachta
- daoine nua ag teastáil chun an talamh a oibriú

3. An Talamh: Gealltóirí

- Uaisle Protastúnacha, eastát 2,000 acra
- gan cead talamh a thabhairt do na Gaeil
- Eastát: balláí, daingean, bábhún, gan meascadh le daonra áitiúil
- baile nó sráidbháile, Sasanaigh

4. An Talamh: Seirbheoirí agus Gaeil Dhílse

- Saighdiúirí, iar-shaighdiúirí nó oifigigh arm
- Cogadh na Naoi mbliana, talamh mar íocaíocht
- cúramí céanna le gealltóirí, cead talamh a thabhairt do na Gaeil
- cíos níos airde (timpeall £8 in aghaidh na bliana)
- Na Gaeil Dhílse: dhá oiread cíosa, in aice le seirbheoirí, suas go míle acra

5. Feirmeoireacht

- nós oibre an-crua ag na daoine nua, eorna, coirce, cruithneacht
- beostoc, páirceanna a eagrú, foirgnimh nua a thógáil
- coillte a ghlanadh, draenáil ar an talamh: níos mó barraí
- forbairt ar bharraí m.sh. lón (línéadach a dhéanamh)
- teach feirme mór: díon as scláta, clós leathan, sciobóil mór

5. Bailte

- Seamus I, cuireadh do cheardaithe, lonnú i mbailte móra
- Cathair Dhoire, d'athraigh ainm go Londonderry
- go leor ceardaithe le scileann éagsúla
- baile pleánálte go maith, sráideanna díreacha, foirm grid
- cearnóg nó triantán sa láir, margadh ann gach seachtain
- Foirgnimh thábhachtacha tógha le cloch: Eaglais Phrotastúnach nó Preispitéireach, Teach an Rialtais, Teach Cúirte

6. Grúpaí Reiligiúnacha

- talamh do Phreispitéirigh, Albain, d'éirigh go maith leo
- gach rud ag an Eaglais Chaitliceach: Eaglais Anglacánach (Sasana)
- 3% do Choláiste na Tríonóide (Protastúnach)
- an rúaig ar na Gaeil, 10% de na Gaeil: talamh
- d'ionsaigh na Gaeil nuair a fuair siad deis

7. Dul chun cinn

- Nós oibre Preispitéireach, obair dhian
- Trádáil ag fás sna bailte
- leag na coillte agus dhíol an adhmaid
- Eacnamaíocht láidir = clanna saibhre, cumhachtach

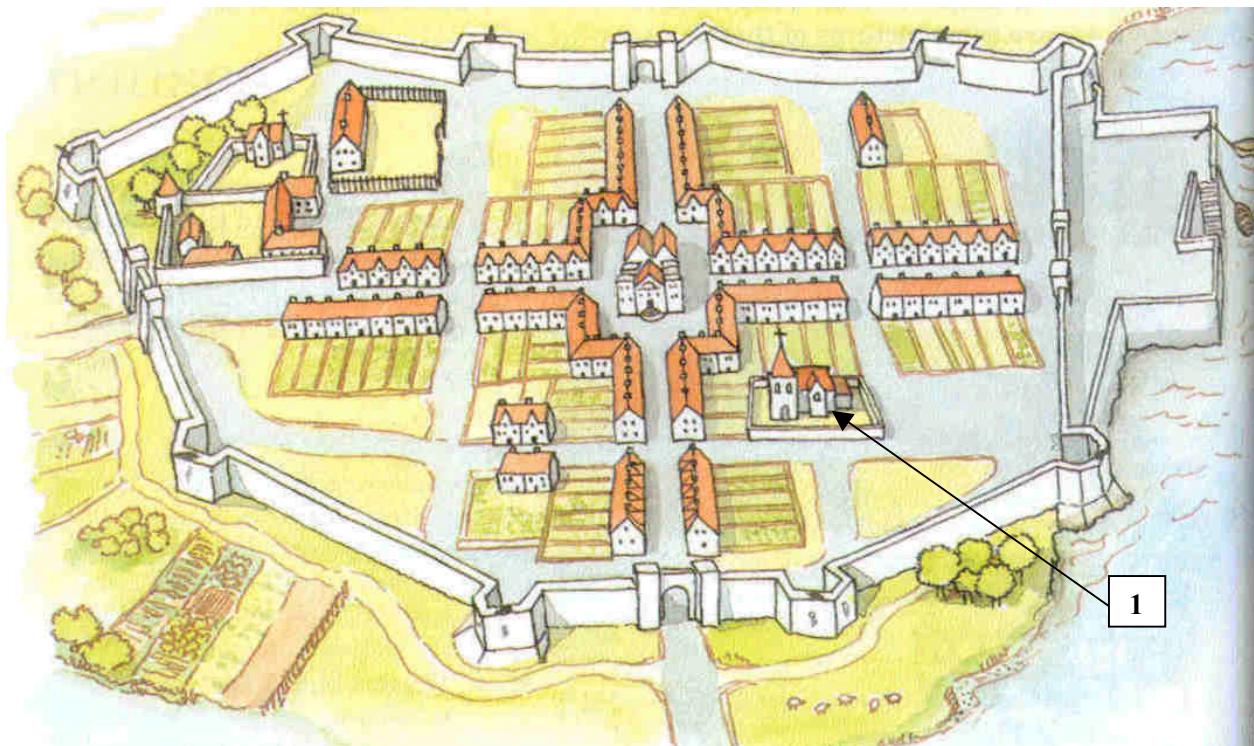
8. Tortháí

- Daonra nua: i gceann cúpla bliain: tromlach Protastúnach & Preispitéireach
- Teannas: talamh á tógláil ag daoine nua = teannas & trioblóid
- Bailte móra: roimhe seo ní raibh mórán, anois: go leor bailte tógha go maith
- Talmhaíocht agus trádáil: bhunaigh plandóirí a saol timpeall ar obair chrua, d'éirigh leo dá bharr

Ceist 5

(30 Marc)

Foinse X

Léaráid í seo de bhaile plandála

Foinse Y

Seo a leanas cur síos ar Léigear Smervick nuair a tháinig trúpaí ón Róimh agus an Spáinn chun cabhair a thabhairt d'Éirí Amach Dheasumhan.

Ar an 10 Meán Fómhair 1580 tháinig 600 saighdiúir ón Spáinn agus ón Vatacáin isteach in Smervick in Iarthar Chiarraí. Ba é Sebastiano San Giuseppe a bhí i gceannas orthu. Rinne ceannairí Dheasumhan iarracht teagmháil a dhéanamh leo ach bhlocáil fórsaí Shasana iad faoi cheannas Iarla Grey. Bhlocáil cabhlach Shasana longa an Phápa freisin ag béal chuan Smervick. Ní raibh an dara rogha ag San Giuseppe ach teitheadh go ceantar a dtugtar Dún an Óir air.

Ar an 5 Deireadh Fómhair d'fhill fórsa cabhlacha ar chuan Smervick agus rinne siad léigear ar fhórsaí na Spáinne agus an Phápa. Ní raibh na Spáinnigh agus a gcomhluadar in ann teitheadh in aon áit. Bhí Cnoc Bréanainn ar thaobh amháin dóibh agus arm Shasana ar an taobh eile. D'ionsaigh na Sasanaigh iad ar an 8 Deireadh Fómhair agus ní fada ach go raibh an fórsa cloíte. Ghéill San Giuseppe ar an 10 Deireadh Fómhair agus d'ordaigh Grey go marófaí gach duine ach amháin na ceannairí. Thóg sé dhá lá ar na Sasanaigh iad a mharú mar ghearr siad na cinn uathu agus ansin chaith siad na coirp d'fhaill Cheann Sibéal. Inniu, tugtar Gort a' Ghearradh ar an bpáirc inar tharla sé seo. Tugtar Gort na gCeann ar an bpáirc a cuireadh cinn na bhfeár.

Foinse Z

Seo a leanas cur síos ar an ngaol idir Sir Walter Raleigh agus Éire.

Ghlac Sir Walter Raleigh páirt in iarrachtaí Shasana in aghaidh Éirí Amach Deasúmhan i gCúige Mumhan idir na blianta 1579 agus 1583. Mar bhuiúochas don gceabhair a thug sé bhronn an Banríon Eilís 40,000 acra talún air timpeall ar Eochaill in Oirthear Chorcaí. Thug Raleigh cuairt ar Eochaill ó am go ham agus ba é a bhí mar mhéara ar an mbaile ón bliain 1588 go 1589.

Bhí teach aige ar a tugadh Myrtle Grove agus chaith sé roinnt ama ansin freisin. Deirtear gur thug Raleigh an planda tobac go dtí an Eoraip agus thosaigh daoine ag caitheamh tobac dá dheasca sin. Lá amháin bhí sé ag caitheamh tobac ina theach in Eochaill ach ní raibh aon eolas ag na searbhónaí ar thobac. Chonaic duine acu deattach ag éirí ón áit a bhí Raleigh ina shuí agus cheap sé go raibh a ghruaig trí thine. D’imigh sé chun buicéad uisce a fháil agus nuair a d’fhill sé chaith sé an t-uisce in airde ar Sir Walter Raleigh.

A. Foinse X

(i) Luaiigh **dhá** rud sa phictiúr i bhfoinse X a thaispeánann gur baile plandála é seo.

.....(2)

(ii) Cén fáth a tógadh an baile seo in aice na farraige?

.....(2)

(iii) Ainmnigh an foirgneamh atá marcáilte “1”.

.....(1)

(iv) Ainmnigh baile a tógadh as an nua i bplandáil ar bith a ainmníonn tú.

.....(2)

A. Foinse Y agus Z

(i) Conas a bhlocáil fórsaí Shasana an teagmháil idir Ceannairí Dheasúmhan agus na Spáinnigh srl?

.....(2)

(ii) Cad a rinne na Sasanaigh leis na Spáinnigh srl. Nuair a ghéill an Ginearál San Giuseppe?

.....(2)

(iii) Cad a tugadh do Sir Walter Raleigh mar bhúochas don bpáirt a ghlac sé in iarrachtaí Shasana i gcoinne Éirí Amach Dheasumhan?

.....(1)

(iv) Luaigh eachtra a tharla i dteach Raleigh, Myrtle Grove, in Eochaill.

.....(2)

(v) Cén eachtra a tharla i gCúige Mumhan tar éis Éirí Amach Deasumhan agus an gorta ina dhiaidh?

.....(2)

C.

(i) Luaigh **dhá** chúis go raibh fonn ar cheannairí Shasana plandáil a dhéanamh ar Éirinn a 16ú agus 17ú aois.

.....
.....
.....
.....(4)

(ii) Scríobh cuntas ar cheann **amháin** dóibh seo.

- (a) Plandáil Laoise agus Uíbh Fháilí.
 - (b) Éirí Amach Dheasumhan.
 - (c) Plandáil na Mumhan
- (10)

Ceist 6 (30 Marc)

(i) Luaigh an dá contae nua a cruthaíodh le linn Plandáil Laoise agus Uíbh Fháilí agus an dá príomh bhaile a tógadh iontu. (4)

(ii) Ainmnigh Rí nó banríon amháin Sasanach a rinne plandáil ar Éirinn agus an phlandáil a chuir sé/sí ar bun. (2)

(iii) Mínigh dhá cheann de na téarmaí seo a leanas.

Plandáil An Pháil Gealltóir Go hIfreann nó go Connachta (4)

(iv) Scríobh cuntas ar dhá cheann díobh seo a leanas:

(a) Cogadh na Naoi mBliana 1594-1603.

(b) Teitheadh na nIarlaí 1607.

(c) Torthaí na Plandála ar Éirinn. (2 x 10)